

Grotkunst in Creswell Crag

Herman de Swart

Samenvatting

De grotten van Creswell Crag (Engeland) zijn van zowel archeologisch als paleontologisch belang. De periode Creswellien, overeenkomend met het Magdalénien van het vasteland van Europa, is vernoemd naar de prehistorische voorwerpen die gevonden zijn in deze grotten. De fossielen uit de grotten behoren tot het Pleistoceen. In dit artikel worden drie grotten besproken. Robin Hood's Cave leverde fossielen op van de Midden-Pleistocene bosolifant en nijlpaard, maar ook van de Laat-Pleistocene grottenhyena. De grot is door Neanderthalers gebruikt. Pin Hole Cave is de type localiteit van de bovenpaleolithische Creswellian vuursteencultuur. Church Hole Cave, tenslotte, bevat bijna honderd gravures van allerlei dieren, gedateerd rond de 12.000 jaar geleden. Vanwege de prehistorische kunst, de sporen van paleolithische menselijke bewoning en de fossielen is de vallei tot beschermd gebied verklaard.

Summary

The caves of Creswell Crag (England) are of both archaeological and palaeontological interest. The period Creswellian, corresponding to the Magdalenian of the European mainland, is named after the prehistoric artefacts that have been found in these caves. The fossils from the caves belong to the Pleistocene. Three caves are discussed in this article. Robin Hood's Cave yielded fossils of the Middle Pleistocene forest elephant and hippopotamus, but also of the Late Pleistocene cave hyena. The cave has been used by Neanderthals. Pin Hole Cave is the type locality of the Upper Palaeolithic Creswellian flint culture. Church Hole Cave, finally, contains nearly hundred paintings of several animals, dated around 12,000 years ago. The valley is declared protected area, because of the prehistoric art, the remains of palaeolithic human occupation and the fossils.

Inleiding

De meeste schilderijen en gravingen in de vele honderden grotten met prehistorische grotkunst zijn bij toeval ontdekt, door de dochter van de landeigenaar bijvoorbeeld, door speleologen die de grot verkenden, of door archeologen tijdens opgravingen. Zelden zijn er afbeeldingen gevonden nadat er doelbewust naar werd gezocht.

Creswell Crag vormt daarop een uitzondering. De Engelsman Paul Bahn, één van de autoriteiten op het gebied van prehistorische kunst (hij promoveerde ooit op het Magdalénien van de Pyreneeën en heeft heel veel over archeologie en prehistorie geschreven) was er van overtuigd dat ook in Engeland paleolithische grotkunst moest voorkomen. Weliswaar waren twee spectaculaire eerdere ontdekkingen als 'vals alarm' afgedaan, er waren wel authentieke *voorwerpen* met kunst ('*art mobilier*') uit de prehistorie gevonden, o.a. in de grotten van Creswell Crag, niet ver van Nottingham in Engeland (figuur 1). En dus, in 2002, besloot Paul Bahn te gaan zoeken, met hulp van een Engelse collega, Paul Pettitt van de Universiteit van Sheffield, en enkele Spaanse collega-experts, Sergio Ripoll en Francisco

Muñoz uit Madrid. En al direct was het raak! In Church Hole Cave was het plafond bedekt met gravingen. Niet zo spectaculair als die van Lascaux, Altamira of Chauvet, maar niettemin. Tientallen gegraveerde dieren, in allerlei formaten, alleen of over elkaar, en met sporen van kleur. Een laagje calciet dat de gravingen bedekt is intussen door Alistair Pike van Bristol University gedateerd op meer dan 13.000 jaar. De gravingen zijn dus ten minste even oud of ouder (Pike *et al.*, 2005). Op korte termijn verschijnt ook een uitvoerig overzicht van het onderzoek aan de afbeeldingen van Creswell Crag (Pettitt *et al.*, 2007).

Op 18 juni 2005 konden Inge den Haan en ik de grotten bezoeken en de kunst bekijken, op uitnodiging van de William Pengelly Cave Studies Trust en de Yorkshire Geological Society, en onder leiding van Paul Bahn en de twee Spaanse ontdekkers. We waren hier al twee keer eerder geweest om de grotten te bekijken, maar toen waren de prehistorische gravingen nog niet ontdekt! Na afloop van dit bezoek mochten we ook nog de collecties van het museum bekijken, inclusief het materiaal dat niet tentoongesteld is, met uitleg door de conservatoren Ian Wall en Brian Chambers.

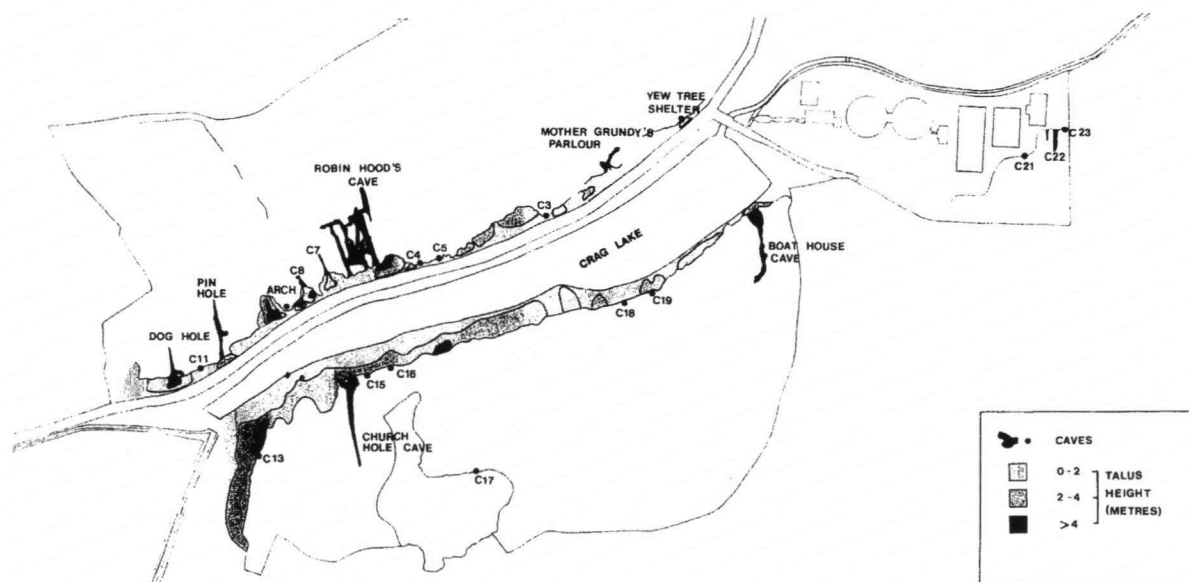

Fig 1 Creswell Crags en de grotten. Het kaartje meet 300 bij 140 meter. Uit: Gilbertson & Jenkinson (1984).

Cresswell Crags and its caves. The map measures 300 to 400 metre. From: Gilbertson & Jenkinson (1984).

Creswell Crags

Creswell Crags (fig. 1) is een kleine vallei van enkele honderden meters lang, in de zogeheten *Magnesian Limestone*, een kalksteen afgezet in de Zechstein-periode. Uit dezelfde periode stamt ook het Nederlandse steenzout, dat in het noorden van ons land uit de ondergrond wordt gewonnen op diepte van één tot meerdere kilometers. Er liggen in het gebied ten noorden van Nottingham tien van deze *vales*: valleien in de kalksteen, die uitgeslepen zijn door het smeltwater van de gletsjers die in het Pleistoceen vanuit het noordoosten net tot dit gebied kwamen. In alle *vales* zijn meerdere karstgrotten en karstspelen te vinden. De sedimenten in sommige van de grotten zijn gedateerd op 600.000 jaar, en dat is net zo oud als de valleien zelf.

De grotten (fig. 1) en karstspelen zijn van bijzonder archeologisch en paleontologisch belang. In de grotten van Creswell Crags bijvoorbeeld, zijn zoveel artefacten met kenmerkende eigenschappen gevonden, dat er een periode naar is vernoemd: het *Creswellian*. Deze periode komt overeen met het *Magdalénien* van het Europese vasteland van ongeveer 17.000 tot 10.000 jaar geleden. In de iets noordelijker *vale* van Anston Stones Wood ligt Dead Man's Cave, waar menselijke bewoning van 12.000 jaar geleden is aangetoond.

Creswell Crags heeft 24 grotten en karstspelen, waarin een schat aan materiaal is gevonden. Door de vallei loopt een klein riviertje, dat

waarschijnlijk al in 1175 een watermolen aandreef. In 1767, zo laat een schilderij ons zien, was er ook een kunstmatig meer aangelegd ten behoeve van de molen. Die molen is nu weg, maar het meer is er nog steeds.

Opgavingen zijn er uitgevoerd sinds 1862. Naast de artefacten zijn er fossielen gevonden van onder andere mammoeten, wolharige neushoorns, hyenas, beren, leeuwen, lynxen, en kleinere, voor een deel nu uitgestorven, dieren, zoals diverse vogelsoorten, vleermuizen en knaagdieren.

Het hele gebied is uiteraard op allerlei manieren beschermd, o.a. als een SSSI ('triple S-I', of *Site of Special Scientific Interest*), en er is een alleraardigst bezoekerscentrum / museum, dat een goede indruk geeft van het belang van dit gebied. Er zijn plannen om dit in de nabije toekomst volledig te vernieuwen. Er zijn ook aardige boekjes met beschrijvingen van wandelingen in het gebied (*Walking in the Creswell Limestone Heritage Area* en *Creswell Crags Visitor Guide*), en af en toe zijn enkele grotten onder leiding van een gids te bezoeken.

De vondsten in de grotten

Drie van de grotten van Creswell Crags hebben we deze keer uitvoerig bekeken. Ik zal ze achtereenvolgend kort beschrijven aan de hand van de *excursion notes* van professor Patrick Boylan (2005).

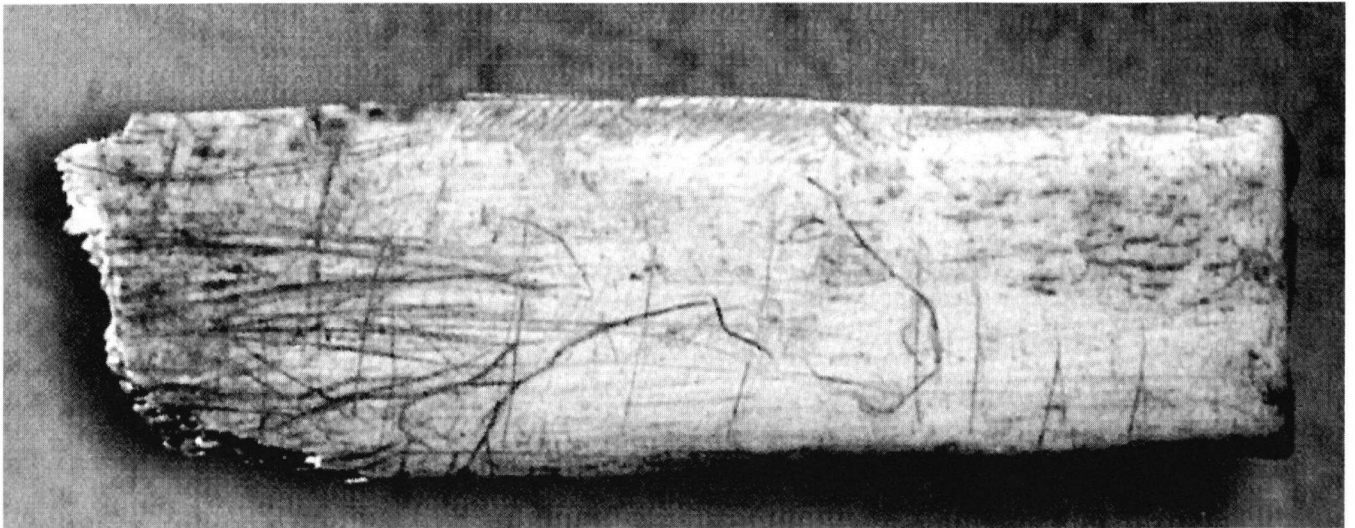

Fig 2 De vroege vondst van prehistorische kunst, een paardenhoofdje op een botfragment uit Robin Hood's Cave. Uit: Gilbertson & Jenkinson (1984).

An early finding of prehistoric art, a small horse head on a bone fragment from Robin Hood's Cave. From: Gilbertson & Jenkinson (1984).

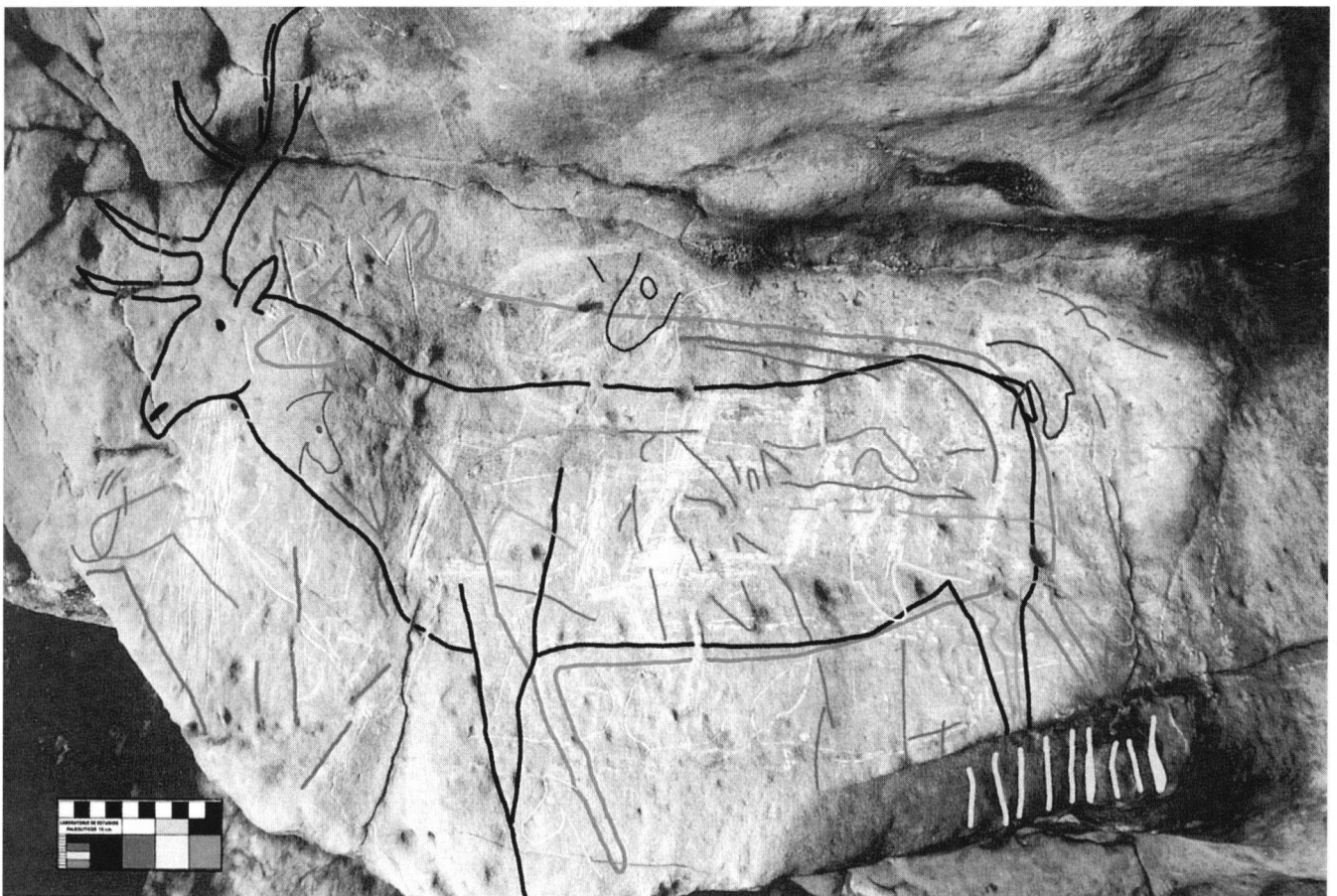

Fig 3 De graverings van enkele dieren over elkaar in Church Hole Cave: een hert, een bizon, een beer, en twee vogelsoorten, . Uit: Bahn *et al.* (2005).

The engravings of several animals over each other in Church Hole Cave: a deer, a bison, a bear, and two kinds of birds. From: Bahn *et al.* (2005).

Robin Hood's Cave

Deze grot werd gebruikt door de thans in dit gebied uitgestorven (grotten-)hyena, en was (waarschijnlijk meerdere keren) in gebruik door Neanderthalers, zo'n 50.000 jaar geleden. Vlakbij ligt Mother Grundy's Parlour, die geheel leeg gegraven is. De opgravingen in het midden van de 19^e eeuw leverden een fossiele fauna op met o.a. nijlpaard en olifant (*Palaeoloxodon* (= *Elephas*) *antiquus* of bosolifant), karakteristiek voor het warmste deel van de Ipswichian interglaciaal (het Noord-Europese Eemien of het Riss-Würm interglaciaal uit de Alpen). Het materiaal is direct vergelijkbaar met de vondsten uit Joint Mitnor Cave in Buckfastleigh in Dartmoor, de thuisbasis van de William Pengelly Cave Studies Trust.

Pin Hole Cave

Deze grot is in gebruik geweest vanaf het Middle-Devensian, de laatste koude periode van de IJstijd, vanaf zo'n 40.000 jaar geleden ('ons' Weichselien of het Würm uit de Alpen), ook weer als hyenahol en door rendierjagers. Ook in het Laat Pleistoceen, zo omstreeks 13.000 tot 12.000 jaar geleden, werd de grot intensief gebruikt door mensen uit die tijd, en dit is dan ook de typelocatie voor de Britse bovenpaleolithische Creswellian vuursteencultuur. Tijdens een van de eerste opgravingen in de 19^e eeuw werd hier voor de eerste keer in Groot-Brittannië een voorbeeld van paleolithische kunst gevonden, een bijzondere graving, zonder twijfel van een paard, op een botfragment, en zo'n 12.500 jaar oud (fig. 2).

Church Hole Cave

In deze grot zijn bijna honderd gegraveerde afbeeldingen op het plafond en het bovenste deel van de wanden ontdekt. Ze dateren van ongeveer 12.000 jaar geleden, en de bekendmaking zorgde voor een internationale sensatie! Er zijn herten, paarden, bizons, beren en vogels ontdekt (fig. 3). Nadat de gravingen als 'echt' waren vastgesteld door een internationaal team van deskundigen, werd de grot al snel als 'Sixtijnse Kapel van de Prehistorie' bestempeld, vooral omdat het hele plafond met afbeeldingen is bedekt.

"Er is een goed gebruik gemaakt van de natuurlijke vormen van het plafond, dat soms met opzet werd aangepast. De afbeeldingen tonen aan dat de 'artiesten' een goede kennis van de dieren die ze afbeelden moeten hebben

gehad. Ze moeten ze uren hebben geobserveerd, en wisten precies hoe ze er uit zagen. Zo konden ze ze exact op de wanden van de grot afbeelden",

aldus een van de onderzoekers, Dr. Ripoll. Paul Bahn vertelde mij nog dat het oog in het merendeel van de dieren is aangegeven door een klein, voorzichtig gegraveerd kuiltje in de wand of het plafond. Dit was zó kenmerkend, dat de onderzoekers na enige tijd eerst de ogen zochten, en daaromheen het dier! In sommige gravingen is overigens een spoor van oker aangetroffen, dus waarschijnlijk waren ze, of in ieder geval een deel van de afbeeldingen, ook gekleurd.

Waarom zijn die gravingen nu pas ontdekt,

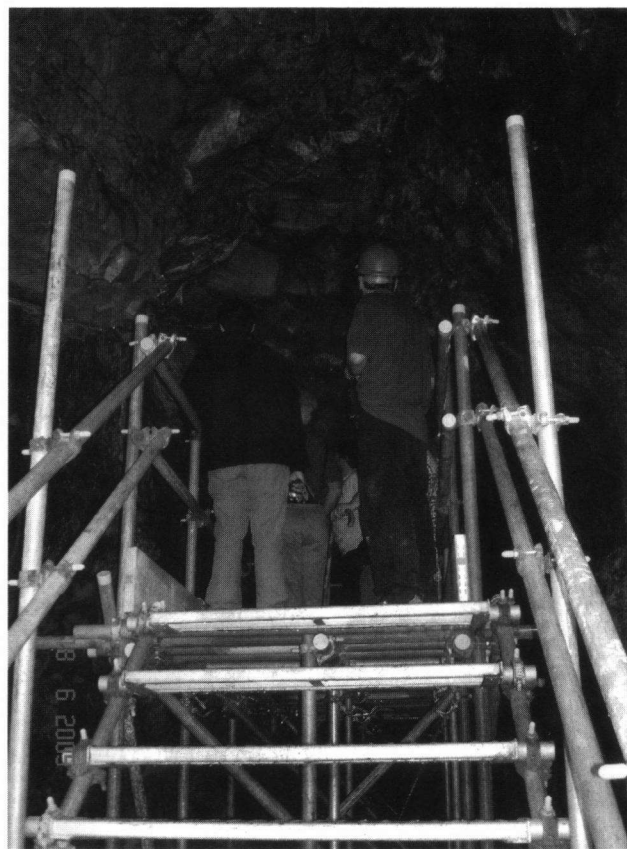

Fig 4 Church Hole Cave met steiger. Herman de Swart / Church Hole Cave with scaffolding.

en niet al veel eerder; uiteindelijk is er al sinds 1862 in de grotten onderzoek gedaan? Wel, de eerste onderzoekers waren uitsluitend geïnteresseerd in artefacten en fossiele botten. Maar grotschilderingen, daar had nog nooit iemand van gehoord; de kunst in Altamira is immers pas in 1879 ontdekt en pas in 1902 als 'echt' erkend.

En in Church Hole Cave zijn dus meters sediment afgegraven op zoek naar voorwerpen, en het plafond kwam daardoor steeds 'hoger' te liggen, en niemand keek er meer naar. Toen Paul Bahn c.s. doelbewust naar grotkunst op zoek gingen, zijn ze op richels in de grot geklommen, en het was direct raak! Toen wij er waren stond er nog een flinke steiger (fig. 4), gebouwd voor de onderzoekers. Daarmee waren het plafond en de hogere delen van de wanden goed te zien, en met strijklicht ook de talrijke afbeeldingen. Een bijzondere ontdekking, en voor ons een bijzondere dag!

Adres van de auteur

drs. H.W. de Swart
Koolstraat 56
2312 PT Leiden
e-mail: hermandeswart@casema.nl

Literatuur

Anoniem. Ice Age Art at Creswell Crags. Gidsje van het bezoekerscentrum. Bahn, Paul, Sergio Ripoll, Paul Pettitt & Francisco Muñoz, 2005. Creswell Crags; discovering cave art in Britain. Current Archaeology 197 (May/June).

Boylan, Patrick, 2005. Excursion notes 18th June 2005. William Pengelly Cave Studies Trust / Yorkshire Geological Society.

Gilbertson, D.D. & R.D.S. Jenkinson, 1984. In the Shadow of Extinction: a Quaternary Archaeology and Palaeoecology of the Lake, Fissures and Smaller Caves at Creswell Crags. University of Sheffield.

Pettitt, P.B., P. Bahn & S. Ripoll (eds.), 2007. Palaeolithic Cave Art at Creswell Crags in European Context. Oxford: Oxford University Press (forthcoming).

Pike, A.G.W. et al., 2005. Independent U-Series Verification of the Pleistocene Antiquity of the Palaeolithic Cave Art at Creswell Crags, UK. Journal of Archaeological Science 32: 1649-1655.

Websites

<http://www.creswell-crags.org.uk>

<http://www.showcaves.com/english/gb/showcaves/CreswellCrags.html>